

заходи, однак виключно на підставі доручення підрозділу-ініціатора; працівники підрозділів, що не здійснюють безпосередньо оперативно-розшукову діяльність, однак здійснюють її узагальнення, аналіз та оцінку (наприклад, підрозділи інформаційно-аналітичного забезпечення); працівники інших підрозділів Національної поліції, що не мають законодавчо закріпленого права здійснення оперативно-розшукової діяльності, однак залучаються до проведення окремих заходів оперативно-розшукової діяльності (дільничні інспектори поліції) чи з метою легалізації отриманих в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності матеріалів та набуття ними статус речових доказів (слідчі); особи, які гласно чи негласно співпрацюють з органами поліції на засадах добровільності та використовуються оперативними працівниками з метою виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

Висновок. Враховуючи вказане, практичним значенням статті є консолідація поглядів теоретиків та практиків у визначенні дефініції «сили ОРД». Отже, підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що в загальному вигляді дефініцію «сили оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції» слід розуміти як узагальнююче поняття, що охоплює собою всі категорії осіб, які безпосередньо виконують оперативно-розшукові та кримінальні процесуальні завдання або залучаються уповноваженими підрозділами для сприяння чи безпосереднього виконання означених завдань.

Список бібліографічних посилань

1. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 19.03.2019).
2. Халілев Р. А. Сили оперативно-розшукової діяльності ОВС у протидії злочинності на підґрунті етнічних і конфесійних суперечностей. *Бюлетень обміну досвідом роботи*. 2013. № 194. С. 92–101.
3. Шинкаренко І. Р., Кириченко О. В. Використання можливостей підрозділів оперативної служби для отримання оперативної інформації та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2015. 120 с.
4. Кондратьєв Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія. Київ, 2004. 444 с.
5. Телійчук В. Г. Сили ОРД : лекція. Кіровоград, 2004. 24 с.
6. Чупилкин Ю.Б. Правоохранительные органы Российской Федерации // StudRef.com : сайт. URL: https://studref.com/415438/pravo/pravoohranitelnye_organy_rossiyskoy_federatsii (дата звернення: 19.03.2019).
7. Силы и средства оперативно-розыскной деятельности должностных лиц таможенных органов. URL: <http://www.lawereg.ru/kenims-436-1.htm> (дата звернення: 22.01.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.211

АДАМ ЛАВРЕНТІЙОВИЧ ДАЛЬ,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2775-2523>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Конституція України гарантує права та свободи особи, які ніким не можуть бути порушені. Зокрема, в Розділі І ст. 3 Конституції України передбачено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Відповідно до ст. 64 Конституції права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Так, Конституцією України передбачені наступні обмеження прав і свобод людини і громадянина: в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання

авторитету і неупередженості правосуддя, в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей. При цьому конкретні права і свободи громадян мають конкретні підстави їх обмеження.

Інститут негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д) як засобів діяльності досудового розслідування кримінальних проваджень привертає увагу багатьох вітчизняних науковців, зокрема, Ю. П. Аленіна, С. О. Гриненка, О. М. Дроздова, В. А. Колесника, С. С. Кудінова, Є. Д. Лук'янчикова, Д. Й. Никифорчука, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, В. М. Тertiшника, Р. М. Шехавцова, М. Є. Шумила та багатьох інших. Ними висвітлювались поняття, правова природа, класифікація НС(Р)Д, тактика проведення, використання отриманих результатів у доказуванні, їх співвідношення з оперативно-розшуковими заходами тощо. Проте ряд питань залишається не вирішеними і до таких можна віднести проблеми захисту прав і свобод осіб, щодо яких органи досудового розслідування здійснюють негласні процесуальні дії.

Обмеження прав і свобод передбачає те, що вплив на них здійснюється належним суб'єктом від імені держави за наявності підстав і з дотриманням умов, що прямо передбачені Конституцією України та відповідними нормами законів. Чинний КПК України, спираючись на конституційні положення, допускає можливість і відповідними процесуальними нормами встановлює підстави й порядок тимчасового обмеження окремих прав і свобод особи під час здійснення кримінального провадження. Обмеження окремих прав і свобод мають місце під час проведення НС(Р)Д, які певним або іншим чином торкаються інтересів окремих осіб, що виступають учасниками провадження, і це пов'язується з потребою тимчасового обмеження їхніх конституційних прав на свободу спілкування, таємницю листування, невтручання в особисте і сімейне життя, недоторканість житла чи іншого володіння тощо. Такими особами можуть бути як підозрювані, що мають чітко визначений процесуальний статус і знають про наявність в органів досудового розслідування відомостей, які можуть вказувати на їхню причетність до вчинення злочину, так і інші особи, що не мають статусу підозрюваного, але відносно яких органами досудового розслідування здійснюються відповідні процесуальні заходи у зв'язку з проведенням досудового розслідування.

Це відповідає нормам міжнародного права в тому розумінні, що людина може бути піддана з боку держави певним обмеженням лише з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав та законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави. Такі обмеження, як це передбачено Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, прийнятим Генеральною асамблеєю ООН в 1996 р., мають бути законними і необхідними для забезпечення поваги до прав і репутації інших осіб, для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я та моральності населення [2, с. 32].

Враховуючи вимоги Конституції та міжнародних актів у сфері прав людини у КПК України у ст. 2 визначено: «Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження» [3].

Кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ст. 8 КПК України).

Провідними засадами кримінального провадження в Україні визнаються: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла чи іншого володіння особи, таємниця спілкування, невтручання у приватне життя, недоторканність права власності тощо [3].

Особливого значення набуває реалізація викладених принципів у правовій регламентації негласних слідчих розшукових дій, проведення яких тісно пов'язане з тимчасовим обмеженням конституційних прав та свобод особи. З метою недопущення безпідставного втручання у сферу особистого життя людини, обмеження інших визначених Конституцією та міжнародними нормативними актами прав людини, у КПК України передбачено певний порядок, що забезпечує дотримання законності провадження НС(Р)Д. Глава 21 КПК України що встановлює засади проведення НС(Р)Д, в статті 246 доволі чітко і повно вказує на підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій: «Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів» [3].

Аналізуючи главу 21 КПК України можна дійти висновку, що встановлений КПК порядок здійснення НС(Р)Д встановлює більш високий рівень гарантій забезпечення прав людини, оскільки звужує коло підстав для проведення НС(Р)Д.

Вагомою гарантією законності організації та проведення НС(Р)Д виступає встановлений процесуальним законом порядок їх проведення. Згідно з положеннями КПК України НС(Р)Д, залежно від їх виду і конкретної мети, проводяться щодо підозрюваного чи іншої особи, якщо лише в результаті їх проведення є можливість отримати відомості про злочин і особу, яка його вчинила, чи обставини, що мають значення для досудового розслідування (про події, речі і документи, які мають істотне значення для досудового розслідування). Слідчому судді необхідно надати відомості, залежно від виду негласної слідчої (розшукової) дії, отримані в ході досудового розслідування, що підтверджують неможливість одержання відомостей про злочин чи особу, яка його вчинила, в інший спосіб [4].

Окремими гарантіями, що забезпечують законність провадження НС(Р)Д є те, що КПК визначено коло суб'єктів уповноважених державних органів, що мають право їх проводити, закріплена процедура судового розгляду відповідних клопотань та детально регламентовані усі дії пов'язані як з проведенням НС(Р)Д так і з використанням отриманих результатів.

Однією із гарантій законності провадження НС(Р)Д виступає дотримання вимог до їх документального забезпечення. Так ст. 251 КПК України закріплює вимоги до постанови слідчого, прокурора про проведення НС(Р)Д, які повинні містити всі передбачені цією статтею відомості та реквізити.

Закон України «Про інформацію» містить положення, що встановлюють порядок доступу громадян і організацій до інформації та права на її отримання. Згідно з цим Законом, зберігання інформації про громадян не повинно тривати довше, ніж це необхідно для встановлення істини, досягнення законної мети. Забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу. Інформація про громадян, їх персональні дані належать до конфіденційної інформації, яка не підлягає розголошенню [5].

Найбільш вагомою гарантією законності проведення НС(Р)Д забезпечує обов'язок прокурора у встановлений законом строк повідомити підозрюваного та його захисника про факт та результати їх проведення (ст. 253 КПК). З метою забезпечення права особи на оскарження неправомірних дій правоохоронних органів у частині проведення НС(Р)Д вказана стаття КПК встановлює порядок повідомлення осіб, щодо яких проводились НС(Р)Д. Згідно зі змістом статті, особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження. Конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинне бути здійснене протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом [3].

Закріплена процесуальним законом норма забезпечує уведення найбільш ефективного контролю за законністю НС(Р)Д, адже він здійснюватиметься зацікавленими особами, щодо яких ці дії проводились. Також вказана норма забезпечує реалізацію права особи на використання засобів національного захисту конституційних прав та реалізацію закріпленого у ст. 13 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод права на звернення до Європейського суду з прав людини з метою оскарження незаконних дій державних органів у зв'язку з вичерпанням засобів національного захисту [6].

Додатковими гарантіями законності провадження НС(Р)Д слід розглядати те, що за їх організацією та проведенням встановлюється відомчий, судовий контроль та прокурорський нагляд.

На захист прав осіб, чий конституційні права були тимчасово обмежені, спрямована законодавча вимога про те, що негласно отримані відомості, які не використовуються прокурором в доказуванні, повинні бути негайно знищені і не можуть бути використані будь-ким на шкоду інтересам особи, а тому сам факт їх отримання не може порушувати законних прав, свобод та й інших інтересів підозрюваного, обвинуваченого чи інших осіб.

Висновки. Глава 21 КПК України закріплює систему та визначає порядок провадження НС(Р)Д. З метою забезпечення законності провадження НС(Р)Д в Кримінальному процесуальному кодексі України закріплено систему гарантій, що забезпечують захист від безпідставних посягань

з боку правоохоронних органів держави, винятковий порядок їх організації, використання отриманих відомостей та речових доказів, інших носіїв інформації. Встановлені КПК принципи провадження НС(Р)Д, відомчий, судовий контроль та прокурорський нагляд за законністю їх здійснення є додатковими гарантіями забезпечення прав людини від незаконного втручання у сферу приватного життя окремих осіб.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Международный пакт о гражданских и политических правах // Международная защита прав и свобод человека : сб. док. / сост. и вступ. ст.: Г. М. Мелков. М. : Юрид. лит., 1990. 672 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.03.2019).
4. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, М-ва юстиції України, Держ. прикордонної служби України, М-ва фінансів України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 25.03.2019).
5. Про інформацію : закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 25.03.2019).
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.01

АНДРІЙ ІГОРОВИЧ ДЕНИСОВ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності

факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Враховуючи перспективу входження нашої країни до європейської спільноти вкрай важливим є запровадження та розвиток інституту медіації.

Наразі депутати Верховної Ради України прийняли у першому читанні 3 листопада 2016 р. проект Закону «Про медіацію». Так, згідно ст.2 зазначеного законопроекту, медіація – альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу за участі медіатора досягти згоди для вирішення їх спору.

Однак законопроект містить пряму заборону для використання інституту медіації в системі органів внутрішніх справ. Так, відповідно до ч. 1 та 2 ст. 7 законопроекту зазначено, що медіатор не залежить від сторін медіації, державних органів, інших юридичних і фізичних осіб. Втручання державних органів, будь-яких юридичних і фізичних осіб у діяльність медіатора при підготовці та проведенні медіації забороняється [1].

Тобто у існуючій редакції законопроекту неможливим є застосування інституту медіації у системі органів внутрішніх справ, оскільки вони є державними органами.

Однак, відповідно до п. 1 ст. 3 Законопроекту, медіація може застосовуватися у будь-яких конфліктах (спорах), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також в кримінальних провадженнях та справах щодо адміністративних правопорушень [1].

Для здійснення більш ефективного провадження по адміністративних справах, справах приватного обвинувачення та справах у сфері ювенальної юстиції пропонується все ж таки залучати органи Міністерства внутрішніх справ до процесу медіації.